

05

การวิเคราะห์โลกทัศน์เกี่ยวกับสัตว์ในภาษิตล้านนา

Analysis of Worldviews on Animals in Lanna Proverbs

Received: October 16, 2023 | Revised: March 5, 2024 | Accepted: March 18, 2024
DOI : 10.14456/drj.2024.13

นันทนา ต๊ะสุ*

Nantana Tasu

ปราณี อานุศาสนันท์**

Pranee Anusasananan

* อาจารย์ประจำวิชาศึกษาทั่วไป ศูนย์ภาษา วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น อีเมล: Nantana.t@northern.ac.th
Lecturer in the General Education Program, Language Center, Northern College, E-mail:
Nantana.t@northern.ac.th

** หัวหน้าบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น อีเมล: Pranee.anu@northern.ac.th
Head of Graduate School, Northern College, E-mail: Pranee.anu@northern.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้รวบรวมและจัดประเภทของสัตว์ที่ปรากฏในภาษิตล้านนา ซึ่งคำว่าภาษิตและสำนวนนั้นแตกต่างกัน คือ ภาษิต มีความหมายตรงตัวเข้าใจง่าย ส่วนสำนวน มีความหมายโดยนัยไม่ตรงตัว รวมไปถึงการวิเคราะห์โลกทัศน์ของคนล้านนาที่มีต่อสัตว์ผ่านภาษิตล้านนา โดยใช้ข้อมูลจากหนังสือภาษิตล้านนาของ สมร เจนจิจะ ปี พ.ศ. 2547 ผลการศึกษาพบว่า การรวบรวมและจัดประเภทของสัตว์มีจำนวน 141 ภาษิตมีสัตว์ 34 ชนิด ดังนี้ 1) สัตว์บก ได้แก่ กวาง เก้ง กระรอก แรด พังพอน แพะ ควาย ช้าง ม้า แมว วัว สุนัข เสือ และหนู 2) สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ได้แก่ เขียด เต่า และอึ่งอ่าง 3) สัตว์น้ำ ได้แก่ ปู และ ปลา 4) สัตว์เลื้อยคลาน คือ งู 5) สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังขนาดเล็ก คือ แมงกับแมลง ได้แก่ จิ้งหรีด แมงกะซอน แมงเმა ตัวบุง ตัวพลี้ย ผึ้ง มด แมงแกง แมงมุม แมงจุน (แมลงวัน) และหนอน และ 6) สัตว์ปีก ได้แก่ ไก่ เป็ด และนก

จากการศึกษาประเภทของสัตว์ซึ่งเป็นที่นิยมสูงสุดทำอันดับแรกในภาษิตล้านนา พบว่าหมาเป็นสัตว์ที่ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุด พบ 31 ภาษิต และสัตว์ที่ได้รับการกล่าวถึงระดับรองลงมา ได้แก่ ควาย 22 ภาษิต ปลา 20 ภาษิต ช้าง 19 ภาษิต และแมงกับแมลง 18 ภาษิต และการวิเคราะห์เกี่ยวกับความหมายแฝงที่สะท้อนผ่านประเภทของสัตว์ที่ผู้ศึกษาเลือกมาวิเคราะห์ ต้องเป็นสัตว์ที่ใกล้ชิดกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และค่านิยมด้านพฤติกรรมของคนล้านนา ได้แก่ หมา ควาย ปลา ช้าง แมงจุน (แมลงวัน) แมงเมา ผึ้ง วัว นก ไก่ หนู แมว งู พังพอน อึ่งอ่าง หนอน และม้า

ผลการศึกษาโลกทัศน์เกี่ยวกับสัตว์มีทั้งหมด 3 ประเด็น ดังนี้ 1) สัตว์ที่มาจากภาษิตล้านนา มีบทบาทที่เป็นทั้งสัตว์ที่นำมาใช้งาน และสัตว์ธรรมชาติ ได้แก่ ควายและวัว เป็นสัตว์ที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับคนล้านนา และใช้สัตว์ทั้งสองเหล่านี้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการค้าขาย ส่วนสัตว์ธรรมชาติ คนล้านนามีทัศนคติว่า ปลา แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องอาหารการกิน และปลายังเป็นสัตว์ที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติเช่นเดียวกับเสือ อีกทั้งเสือและงูควรระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะเป็นสัตว์ที่อันตรายต่อคน นอกจากนี้ในธรรมชาติต้องมีบางสิ่งบางอย่างที่พึ่งพาอาศัยกัน และบางสิ่งบางอย่างก็ต้องเป็นศัตรูกัน เพื่อรักษาสสมดุลของธรรมชาตินั่นเอง ได้แก่ พังพอนกับงูเห่า อึ่งอ่างกับแมงเมา และหนอนกับนก 2) ความเชื่อทางวัฒนธรรมจากสัตว์ ในทัศนะของคนล้านนา กล่าวคือ ช้างเป็นสัตว์ที่มีขนาดใหญ่และมีอำนาจปาวะ จึงเปรียบกับสัตว์มงคลและความศักดิ์สิทธิ์ และ 3) พฤติกรรมของสัตว์ที่มีบทบาทต่อชาวล้านนานั้น เป็นการมองลักษณะนิสัยที่นำไปเปรียบกับนิสัยของคน ได้แก่ สัตว์เลี้ยง คือหมาและแมว สัตว์ปีก คือ นกและไก่ และ 3) สัตว์อื่น ๆ เช่น หนู แมงจุน (แมลงวัน) แมงเมา ผึ้ง และม้า

คำสำคัญ: การวิจารณ์เชิงนิเวศ, ภาพแทน, จริยธรรม, วรรณกรรมอีสาน

Abstract

This article aggregates and classifies animals referenced in Lanna proverbs. The notions of ‘proverb’ and ‘expression’ are to be distinguished: proverbs have a non-literal meaning that is easy to understand, while expressions have an implicit meaning. The researchers are examining the worldviews of the Lanna people regarding animals, as depicted in these proverbs. The research utilizes data from “Lanna Proverbs” by Samorn Janjicha (2004). The results indicate that the compilation and categorization include 141 proverbs representing 34 kinds of animals. This encompasses 1) Terrestrial animals such as deer, muntjac, squirrels, rhinoceroses, mongooses, goats, buffaloes, elephants, horses, felines, cattle, canines, tigers, and rodents; 2) Amphibians including frogs, turtles, and toads; 3) Aquatic creatures such as crabs and fish; 4) Reptiles, notably snakes; 5) Small invertebrates comprising insects like crickets, cicadas, termites, caterpillars, aphids, bees, ants, beetles, spiders, flies, and 6) Larvae; and avian species, including chickens, ducks, and birds.

According to Lanna Proverbs, dogs are the most frequently referenced animals, with 31 instances. Consequently, 22 proverbs refer to buffaloes, 20 to fish, 19 to elephants, and 18 to insects. The study also investigates the symbolic significances of the selected animal categories, with a particular emphasis on organisms that are closely associated with the Lanna people’s lifestyle, subsistence, and behavioral values. The list includes the following animals: dogs, buffaloes, fish, elephants, flies, termites, bees, cows, birds, poultry, rats, cats, snakes, mongooses, toads, larvae, and horses.

The research categorizes the perception of animals into three distinct viewpoints. Primarily, 1) Animals from Lanna proverbs play the role of both draft animals and natural animals. The inherent function of animals includes both domesticated and wild species. Buffaloes and cows are essential to the Lanna lifestyle, and utilized for agricultural and economic activities. With regard to untamed or natural animals, the Lanna people regard fish as a symbol of abundance in terms of food resources. Similar to tigers, fish also rely on nature for their survival. Additionally, tigers and snakes necessitate careful handling due to their potential threat to humans. Moreover, in order to preserve the equilibrium of the natural world, certain entities must coexist and rely on one another, while others must be antagonists. Examples encompass the mongoose and cobra, toads, and termites, along with larvae and birds. Secondly, the Lanna people perceive animals as manifestations of cultural beliefs. The Lanna people perceive elephants as majestic and powerful, frequently symbolizing sanctity and prosperity. Finally, the Lanna perspective often parallels animal behavior with human conduct. This encompasses domesticated animals such as dogs and cats, avians such as chickens, and other organisms like rats, flies, termites, bees, and horses.

Keywords: ecocriticism, representation, ethics, Isan literature

1. บทนำ

ภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้สื่อสารกัน เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด และความเชื่อผ่านระบบสัญลักษณ์ ดังนั้นในทุกสังคมของมนุษย์ต่างก็มีภาษาและมีวัฒนธรรมเฉพาะของตน นอกจากนี้นักมานุษยวิทยาจัดภาษาให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เพราะภาษามีคุณสมบัติทุกประการที่วัฒนธรรมอื่น ๆ มิได้แก่ ความเป็นระบบ เป็นสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และยังเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมให้การยอมรับ และที่สำคัญภาษาก็เป็นสมบัติของมนุษย์เท่านั้น (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2548: 1) ดังนั้น ภาษาถือว่าเป็นภูมิปัญญาของมนุษย์อย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดความเข้าใจในการใช้ภาษา เข้าใจวัฒนธรรม และสามารถเข้าใจความคิดและความเชื่อของเจ้าของภาษานั้นๆ ได้

ภาษิตล้านนาถือเป็นภูมิปัญญาของภาษาไทยถิ่นภาคเหนืออีกรูปแบบหนึ่ง ที่ชี้ให้เห็นถึงความสามารถทางภาษา ทั้งนี้เพราะ “ภาษิตล้านนา” หรือคำบ่าเก่า เป็นถ้อยคำสั้น ๆ ที่มีความไพเราะ จดจำได้ง่าย มุ่งให้เกิดเตือนใจ หรือสอนใจต่อการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งยังแสดงถึงหลักคำสอนที่ได้มาจากประสบการณ์ และบางส่วนก็ได้มาจากความคิดของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังแสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนทัศนคติของคนล้านนาต่อสิ่งต่างๆ ได้ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ 2549: 4941) ดังนั้นการศึกษาภาษิตล้านนาจะช่วยให้เข้าใจ

ความหมายในเรื่องความคิด ความเชื่อ และความเป็นจริงของชีวิต รวมไปถึงยังสะท้อนให้เห็นวิธีการมองโลกหรือ “โลกทัศน์” ของคนในภาคเหนือด้วยเช่นกัน

จากการศึกษางานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาคีสถำนานา พบงานที่ศึกษาเกี่ยวกับภาคีสถำนานา ได้แก่ งานที่ศึกษาเปรียบเทียบภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรมล้านนาและพม่าผ่านภาคีสถำนานา (อุบลรัตน์ พันธุมินทร์ 2554) เป็นการอธิบายความเหมือนและความต่างกันของภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรมล้านนาและพม่าที่ปรากฏในภาคีสถำนานาของแต่ละด้าน นอกจากนี้ยังพบว่ามีการนำเอาแนวคิดทางปรัชญาด้านพระพุทธศาสนาและเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการวิเคราะห์และเชื่อมโยงวิถีชีวิตของผู้คนในภาคเหนือ รวมถึงหลักธรรมคำสอนต่างๆ ที่ปรากฏในภาคีสถำนานาเหนือด้วย คืองานของวัลลภ ธรรมหมื่นยอง (2547) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดทางปรัชญาในภาคีสถำนานา

จากการทบทวนงานเกี่ยวกับภาคีสถำนานาพบว่า ยังไม่มีงานใดที่กล่าวถึงโลกทัศน์เกี่ยวกับสัตว์ในภาคีสถำนานา และจากการทบทวนงานที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ในภาคีสถำนานา พบงานจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ สัตว์ในตำนานไท

ใหญ่: การวิเคราะห์ความหมายและโลกทัศน์ (คันธา กรองแก้ว 2557) เป็นการวิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวไทใหญ่ที่เน้นความสำคัญกับวิถีชีวิตในเรื่องสัตว์ที่ถูกใช้งานหรือพาหนะ ได้แก่ วัว ควาย และม้า สัตว์ที่ถูกใช้เป็นอาหาร เช่น ปลา หอย และเหียด รวมถึงสัตว์ที่บอกลำดับชนชั้น แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ 1) กษัตริย์ ต้องมีช้างและม้า 2) พ่อค้า ต้องมีวัวและม้า และ 3) ชวนา ต้องมีวัวและควาย นอกจากนี้แล้วสำนวนไทใหญ่ยังสะท้อนให้เห็นว่าสัตว์บางตัวต้องระวังเป็นพิเศษ เพื่อเป็นข้อห้ามไม่ให้ชาวไทใหญ่ปฏิบัติตาม รวมไปถึงชาวไทใหญ่ยังมองว่าสัตว์ตัวผู้สำคัญกว่าตัวเมีย และยังมีโครงการโลกทัศน์ของคนไทยจากภาษิต (วรารชต์ มหามนตรี 2557) ที่ได้วิเคราะห์โลกทัศน์ของคนไทยเกี่ยวกับสัตว์เป็นการมองลักษณะนิสัย หรือ บทบาทหน้าที่ของสัตว์แต่ละชนิดในวิถีชีวิตคนไทย เช่น คนไทยมองว่าสุนัขเป็นสัตว์เลี้ยงไว้เฝ้าบ้านจึงควรอยู่ใต้ถุนเรือน หรือแมวเลี้ยงไว้เพื่อจับหนูที่มาทำลายข้าวของบนบ้านเรือน หรือมองว่าสัตว์บางชนิดเป็นสัตว์ที่ดุร้ายไม่ควรเอาตนเองเข้าไปเสี่ยงในสถานการณ์อันตราย ได้แก่ เสือและจระเข้ เป็นต้น จากการศึกษางานทั้งสองเรื่องดังกล่าวนี้ จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาว่า โลกทัศน์ ความคิด และความเชื่อของคนล้านนาที่มีต่อสัตว์ในภาษิตล้านนา ได้รับอิทธิพลจากภูมิปัญญาบรรพชนล้านนาอย่างไร

2. การรวบรวมและจัดประเภทของสัตว์ที่ปรากฏในภาษิตล้านนา

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือภาษิตล้านนาของ สมร เจนจิระ โดยฉบับที่ใช้ศึกษานั้น เป็นฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 ซึ่งมีทั้งความคล้ายและความแตกต่างจากต้นฉบับ เนื่องจากฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 นั้นยังคงโครงสร้างพื้นฐานของการรวบรวมภาษิตล้านนาไว้ทั้งหมด 735 บท คล้ายกับฉบับเดิม เช่น การแบ่งหัวข้อภาษิต การอธิบายความหมาย และการเชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้ข้อมูลดั้งเดิม

ที่รวบรวมจากแหล่งเดียวกัน อย่างเช่น บันทึกลงโบราณ วรรณกรรมล้านนา หรือการสัมภาษณ์ผู้รู้ท้องถิ่น ส่วนความแตกต่างของฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 นั้น อาจมีข้อมูลที่มีการเพิ่มภาคใหม่ หรือ แก้ไขข้อผิดพลาดในฉบับเดิมให้ สมบูรณ์ครบถ้วนขึ้น ทั้งนี้มีการเพิ่มในส่วนการจัดหมวดหมู่ อาจมีการ ปรับปรุงจัดหมวดหมู่ภาคให้ชัดเจนและใช้งานง่ายขึ้น เช่น แบ่งหัวข้อที่ เกี่ยวกับสัตว์ ธรรมชาติ หรือคุณธรรม อีกทั้งยังมีการอธิบายเชิงลึก ซึ่งอาจ เพิ่มคำอธิบายที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อใน ท้องถิ่นมากขึ้นด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจะยึดหนังสือภาคล้านนา ของ สมร เจนจิจะ ฉบับที่ใช้เป็นฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 เนื่องจากฉบับดังกล่าว เป็นรูปแบบที่ผ่านการปรับปรุงข้อมูลให้ถูกต้องและทันสมัย ในขณะที่ เดียวกันก็ยังมีเพิ่มเติมข้อมูลที่ขาดหายหรือคำอธิบายใหม่ที่จะช่วยให้การ วิเคราะห์โลกทัศน์ทำได้ลึกซึ้ง นอกจากนี้ข้อมูลในฉบับที่ใช้ศึกษาอาจ สะท้อนถึงความต้องการใช้งานเอกสารที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลและความถูกต้องในงานวิเคราะห์ ดังกล่าว จึงทำให้ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 อาจหาได้ง่ายกว่า และเป็นฉบับที่ผู้ เขียนงานวิจัย หรือ วิชาการต่าง ๆ ใช้ในวงกว้าง โดยแสดงให้เห็นว่า เอกสาร ของ สมร เจนจิจะ มีการรวบรวมภาคล้านนาจากหลากหลายแหล่ง โดย จัดทำอย่างเป็นระบบและอธิบายบริบททางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็น คุณสมบัติสำคัญสำหรับการวิเคราะห์โลกทัศน์ในด้าน อื่นๆ ต่อไป ดังนั้นผู้ ศึกษาจึงใช้แนวทางเอกสารของ สมร เจนจิจะ ในการอ้างอิง เพื่อรวบรวม และแบ่งประเภทสัตว์ในภาคล้านนา โดยเหตุผลที่เลือกแสดงสัตว์ในภาค ที่ เป็นเฉพาะ เนื่องจากเป็นสัตว์ที่รู้จักและถูกกล่าวถึงตั้งแต่ในอดีตจนถึง ปัจจุบัน เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ได้ลึกซึ้งและสอดคล้องกับประเด็นที่สนใจ อาจตีความได้จากมุมมองทั้งด้านการสะท้อนโลกทัศน์ที่เน้นความสัมพันธ์ กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ด้านความเชื่อที่มีความสำคัญต่อคนล้านนา เช่น

สัตว์ที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน สัตว์ที่มีบทบาทในความเชื่อและจิตวิญญาณ หรือสัตว์ที่มีความหมายเชิงเปรียบเทียบหรือเชื่อมโยงกับค่านิยมของคนล้านนา เป็นต้น โดยพบสัตว์ 45 ชนิด จาก 141 ภาษิต และมีการระบุความถี่ที่ปรากฏในสำนวนวงเล็บไว้หลังชื่อ ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. สัตว์บก 14 ชนิด ได้แก่ กวาง (2) เก้ง (2) กระรอก (1) ควาย (22) ช้าง (19) พังพอน (1) แพะ (1) ม้า (3) แมว (7) แรด (1) วัว (10) สุนัข (31) เสือ (5) และหนู (5)
2. สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ 3 ชนิด ได้แก่ เขียด (2) เต่า (2) และอีงอ่าง (1)
3. สัตว์น้ำ 2 ชนิด ได้แก่ ปู (3) และปลา (20)
4. สัตว์เลื้อยคลาน 1 ชนิด ได้แก่ งู (6)
5. สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังขนาดเล็ก (แมงและแมลง) 11 ชนิด ได้แก่ จิ้งหรีด (2) ตัวบุง (1) ตัวเพี้ย (1) ผี (1) มด (1) แมงกะซอน (2) แมงแกง (1) แมงมุม (1) แมงเม่า (2) แมงงุน (แมลงวัน) (3) และหนอน (3)
6. สัตว์ปีก 3 ชนิด ได้แก่ ไก่ (7) เป็ด (1) และนก (11)

จากการศึกษาพบว่า สัตว์ที่เป็นที่นิยมห้าอันดับแรกที่ปรากฏในภาษิตล้านนา ได้แก่ หม่า (สุนัข) 31 ภาษิต ควาย 22 ภาษิต ปลา 20 ภาษิต ช้าง 19 ภาษิต และแมงกับแมลง 18 ภาษิต

3. โลกทัศน์เกี่ยวกับสัตว์ที่ปรากฏในภาษิตล้านนา

โลกทัศน์เป็นเหมือนระบบความคิดของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่ง ๆ ที่มีร่วมกันต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กัน ดังที่ สุภาพร คงศิริรัตน์ และคณะ (2558: 34) กล่าวว่า โลกทัศน์ หมายถึง ทัศนะในการมองโลกของมนุษย์ที่มีพื้นฐานกระบวนการและระบบวิถีคิดในการประเมินคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยมีพื้นฐานอันหล่อหลอมมาจากวัฒนธรรมแวดล้อมในสังคมที่เติบโตมา ได้แก่ ทัศนะ ความคิด ความเชื่อ และค่านิยม

จึงทำให้เกิดปรากฏการณ์กำหนดทิศทางการมองเห็นสังคมชีวิตของผู้คนในแต่ละสังคมได้ ดังนั้นการศึกษาโลกทัศน์ผ่านภาษิตล้านนาจึงทำให้ทราบว่าชาวล้านนามองสังคมและโลกรอบตัวอย่างไร รวมทั้งสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของคนล้านนามีอิทธิพลต่อการสร้างภาษิตภาคเหนืออย่างไรด้วยเช่นกัน

จากข้อมูลภาษิตภาคเหนือที่เกี่ยวกับสัตว์จะเห็นได้ว่า สัตว์ที่ถูกนำมาเปรียบเทียบมากที่สุด 5 อันดับแรกเป็นสัตว์ที่อยู่ในกลุ่มสัตว์บก ได้แก่ หมา (สุนัข) พบข้อมูลจำนวน 31 ข้อมูล ควาย พบข้อมูลจำนวน 22 ข้อมูล และช้าง พบข้อมูลจำนวน 19 ข้อมูล สัตว์น้ำ ได้แก่ ปลา พบจำนวนข้อมูล 20 ข้อมูล สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังขนาดเล็ก ได้แก่ แมงกบแมลง พบจำนวนข้อมูล 18 ข้อมูล เนื่องจากความสัมพันธ์ของภาษิตที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ดังกล่าวนี้กับโลกทัศน์ของชาวล้านนา แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ วิถีชีวิต และค่านิยมที่หล่อหลอมวัฒนธรรมล้านนา โดยภาษิตเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนของความคิดและมุมมองในสังคมล้านนาที่มีต่อสิ่งรอบตัว ซึ่งสามารถแจกแจงได้ดังนี้

1. โลกทัศน์ของสัตว์ที่มาจากภาษิตล้านนา

โดยโลกทัศน์นี้เป็นโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับคนล้านนาและสัตว์ ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อ ความคิด และวิถีชีวิตของคนล้านนาในอดีตผ่านการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์หรือเปรียบเทียบเพื่อแสดงคติสอนใจ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ รวมถึงคุณค่าทางสังคมที่คนล้านนาให้ความสำคัญ การวิเคราะห์โลกทัศน์ที่เกี่ยวกับสัตว์ในภาษิตล้านนาสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1 สัตว์ที่นำมาใช้งาน คือสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนล้าน

นา และมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ทั้งนี้คนล้านนามีทัศนะว่า ควาย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความอดทนและความขยัน อันเป็นคุณค่าที่สำคัญของสังคมเกษตรกรรม รวมถึงยังช่วยเพิ่มมูลค่าด้านผลผลิตทางการเกษตรได้เช่นกัน สะท้อนจากภาษิต ความว่า “ซื้อควายยามนา ซื้อคายามฝน – ซื้อควายในฤดูทำนา ซื้อหญ้าคาในฤดูฝน” (สมร เจนจิจะ 2547: 75) เป็นการสอนให้เตรียมการทำอะไรแต่เนิ่นๆ หรือทำให้ถูกกาลเทศะ ก็จะทำให้ผลผลิตที่ได้มีทั้งคุณภาพและมาตรฐาน รวมทั้งยังสร้างกำไรให้กับคนในครอบครัวได้อีกด้วย

ภาษิตอีกบทหนึ่งกล่าวเปรียบเทียบว่าด้วยการลงมือทำการเกษตร ต้องทำให้เหมาะสมกับเวลา หากทำไม่ถูกต้องตามฤดูกาล ก็จะทำให้เวลาของการทำนาล่าช้า และเกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น น้ำไม่พอทำให้ดินแข็งหรือมีวัชพืชขึ้นมาก จึงต้องใช้แรงควายและทรัพยากรอื่น ๆ มากกว่าปกติเพื่อที่จะบำรุงดูแลนา ท้ายที่สุดก็จะได้ผลผลิตที่ไม่คุ้มค่างบที่ลงทุนไป มีความดังนี้ “โบราณว่าไว้ เยียะไรนาขวย ช่างเสียแรงควาย บ่มูลมั่งข้าว – โบราณว่าไว้ ทำไรนาสาย มักเสียแรงควายเปล่า ๆ ได้ข้าวไม่มาก” (สมร เจนจิจะ 2547: 108) ภาษิตอีกบทหนึ่งที่ตอกย้ำว่าชาวล้านนาไม่ได้ใช้ควายมาเป็นแรงงานเพียงอย่างเดียว มักจะนำควายมาปั่นเป็นของเล่นให้กับลูกหลานได้เล่น เพื่อให้เกิดความสมัคสมานสามัคคีภายในครอบครัว หลังจากทำนาเสร็จแล้ว มีความว่าดังนี้ “อยู่บ้านท่านอย่านิ่งอยู่บ่ตาย ปั่นจัวปั่นควายให้ลูกทวนเล่น” – อยู่บ้านคนอื่นอย่าอยู่เฉยๆ ปั่นวัวปั่นควายให้ลูกทวนเล่น” (สมร เจนจิจะ 2547: 206)

นอกจากควายแล้ว ในทัศนะของคนล้านนามองว่า วัวยังเป็นสัตว์ที่แข็งแรง อดทน แข็งแรงเหมือนกับควาย รวมถึงวัวจึงเป็นสัตว์ที่มีราคาแพงเมื่อเทียบกับสัตว์อื่น ดังความว่า “จัวควายตายละหนึ่งเขา คนเราตายละชื่อเสียง – วัวควายตายทิ้งหนึ่งเขา คนเราตายทิ้งชื่อเสียง” (สมร เจนจิจะ

2547: 55) และ “ใคร่เป็นดีหื้อเลี้ยงงัวเลี้ยงควาย ใคร่ฉิบหายหื้อเลี้ยงทุเลี้ยง
พระ – อยากร่ำรวยให้เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย อยากรฉิบหายให้เลี้ยงพระเถร”
(สมร เจนจิจะ 2547: 52) หมายถึง ถ้าอยากร่ำรวยให้ค้าขายวัวควาย อยากร
หมดตัวให้เลี้ยงพระ ทั้งนี้ภาษิตทั้งสองภาษิตดังกล่าวนั้น สะท้อนมุมมองที่
ต่างกับทัศนะคนล้านนาบางกลุ่มในภาษิตของราชบัณฑิตยสถาน (2555:
133 – 134) ที่กล่าวถึง ภาษิตที่ใช้ประโยชน์จากวัวในเรื่องของการค้าขายไว้
ว่า พ่อค้าล้านนาบางกลุ่มที่ค้าขายทางไกลโดยใช้วัวหรือม้าบรรทุกสินค้าไป
แลกเปลี่ยนกับพ่อค้าในเมืองต่าง ๆ ไม่ว่าจะนำสินค้าไปขายถึงเมืองมะละ
แหม่งและเซียงตุง ประเทศพม่า เข้าไปขายในประเทศลาว และเดินทางไป
ถึงแคว้นสิบสองพันนา ประเทศจีน ขากลับก็จะนำสินค้าจากเมืองเหล่านั้น
กลับมาขายในท้องถิ่นด้วย ดังความว่า “จักค้างัวหื้อพ่อคูด่าง หมั้นซ่อมห้าง
บ่คูดาย - จะค้าขายโดยใช้วัวต่างก็ให้คูด่าง หมั้นซ่อมแซมและเตรียม
“ไม่อยู่เฉย” โดยเน้นถึงคำสอนเตือนสติให้พ่อค้าต้องหมั่นตรวจตราที่เป็น
เครื่องใช้สำคัญในการบรรทุกข้าวของ ว่ามีน้ำหนักรอดักกับกำลังของวัวที่จะ
ได้รับไหม หากมีชำรุดก็ต้องซ่อมแซม หรือหากสินค้าพร่องไปให้หามาเติม
ดังนั้นภาษิตทั้ง 3 ดังกล่าว สะท้อนทัศนะของคนล้านนาที่มองว่า วัวจึงเป็น
สัตว์ที่ถูกเลี้ยงทั้งไว้ใช้งานจากการขนส่ง เป็นอาหาร และเครื่องประดับ
ตกแต่ง รวมถึงยังแฝงข้อคิดคำสอนในการดำรงชีวิตด้วยเช่นกัน ฉะนั้นจาก
การพิจารณารวมภาษิตที่เกี่ยวข้องกับวัวและควายไว้ในกลุ่มเดียวกันเหมาะ
สำหรับ การเน้นถึงความสำคัญของวัวและควายในฐานะสัตว์คู่บ้านคู่เรือนที่
มีบทบาทคล้ายคลึงกัน เช่น การพึ่งพาพระหว่างมนุษย์กับสัตว์ การเปรียบ
เทียบลักษณะทางลบของมนุษย์ รวมถึงความขยันขันแข็งและความกตัญญู
รู้คุณ โดยวัวและควายไม่ใช่เพียงสัตว์เลี้ยงหรือแรงงาน แต่เป็นส่วนหนึ่งของ
ปรัชญาชีวิตและคุณค่าทางสังคมที่คนล้านนาเคารพและยึดถือมาตลอด

1.2 สัตว์ธรรมชาติ คือสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ

และสัญชาตญาณของสัตว์ รวมถึงพฤติกรรมที่ไม่ได้มีการสร้างขึ้นจากความ คิด ความเชื่อ หรือวัฒนธรรม แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเอง เช่น ปลา เป็น สัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ทั้งในธรรมชาติและเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของคนล้านนา ความว่า “ฝนตกหัวปี น้ำนองยั้งนั๊ก ปลาว่ายอมเล่น จม ฟอง - น้ำเงิงนอง ต้นฤดูฝน ผุงปลาตำผุดตำว่ายเป็นที่สำราญใจ” (สมร เจน จิจะ 2547: 122)

นอกจากปลาจะเป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์ที่สำคัญในการ ดำรงชีวิตของมนุษย์แล้ว ในทัศนะของคนล้านนา ปลายังมีความสำคัญกับ ธรรมชาติในเรื่องความสมดุลในตัวเอง กล่าวคือ บางสิ่งบางอย่างต้องพึ่งพา อาศัยกัน ดังสะท้อนจากภาษิต ความว่า “ชาติว่าปลา คันปมีน้ำจะอยู่ได้ ฉันไต่ - ธรรมชาติของปลาหากไม่มีน้ำ จะมีชีวิตอยู่ได้อย่างไร” (สมร เจน จิจะ 2547: 72) หมายความว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกต้องอาศัยซึ่งกันและ กันไปตามธรรมชาติ

นอกจากนั้นยังมีภาษิตอีกสองบทที่กล่าวถึงเปรียบเทียบลักษณะ ของการพึ่งพาอาศัยกันและเป็นศัตรูกันของสรรพสิ่งในธรรมชาติว่า เหมือน เสือกับป่าไม้ ส่วนงูเห่ากับฟังพอนนั้นมีลักษณะเป็นศัตรูที่ข่มกันและกันจึง ไม่มีวันที่จะถูกกันแม้แต่ครั้งเดียว ตรงข้ามกับอึ่งอ่างกับแมงเม่า และ หนอน กับนกไส้ นั้น เป็นศัตรูกันในลักษณะเฉพาะของห่วงโซ่อาหารเท่านั้น ความ ว่า “เสือเป็นเนื้อเพื่อป่า ป่าไม้งามเพื่อเสือ” (สมร เจนจิจะ 2547: 172) และ “อึ่งกับแมงเม่า ขึ้นเนากับหนอน งูเห่ากับฟังพอน หนอนกับนกไส้ ของ เหล่านี้อยู่ทวยกันบ่ได้ - อึ่งอ่างกับแมงเม่า เนื้อเนากับหนอน งูเห่ากับ ฟังพอน หนอนกับนกไส้ ทั้ง 4 คู่นี้อยู่ด้วยกันไม่ได้” (สมร เจนจิจะ 2547: 172)

นอกจากเสือเป็นสัตว์ที่รักษาสมดุลของธรรมชาติในลักษณะพึ่งพา

อาศัยกันแล้ว ยังแสดงถึงสัญลักษณ์ของความกล้าหาญและอำนาจ โดยเฉพาะนักร้องเนื้อที่มีพลังกำลังแข็งแรงและเป็นทีเกรงขาม ดังสะท้อนจากภาพิตความว่า

“เอาเสือแรดข้าง มาหลอกให้หนี ตีป่าดง ทือสัตว์พ่ายหย่าน - เอาเสือ แรด ข้าง มาหลอกให้หนี ตีป่าให้สัตว์หนีเพราะความกลัว” (สมร เจนจิจะ 2547: 212) หมายความว่า ทำอย่างไรอย่างหนึ่งเพื่อหลอกให้อีกฝ่ายเสียขวัญหรือเกรงขาม

นอกจากนี้ยังมีภาพิตสองบทได้กล่าวถึง คนล่านนามีทัศนะเกี่ยวกับ งู กล่าวคือเป็นประเภทของสัตว์เลื้อยคลานโดยส่วนใหญ่มักอาศัยอยู่ในป่า อีกทั้งลักษณะท่าทางของงู เวลาเลื้อยมีทั้งตรงและโค้ง ซึ่งการกระทำดังกล่าว สื่อถึงอันตรายและความเจ้าเล่ห์ คือหากมนุษย์ไม่รู้จักระมัดระวังก็จะทำให้เกิดความเสียหายแก่ตนเองได้ สะท้อนจากภาพิต ความว่า “งูแผวนหน้าแค้น ฟังแล่นหาค้อน - งูถึงหน้าแข็ง รีบวิ่งหาค้อน” หมายความว่า อันตรายมาถึงตัวจึงค่อยหาทางป้องกัน อาจจะสายเกินไป (สมร เจนจิจะ 2547: 57)

ทั้งนี้การที่คนล่านนามีโลกทัศน์ธรรมชาติเกี่ยวกับสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นทั้งสัตว์ใช้งาน และสัตว์ป่าหรือสัตว์ในธรรมชาติสำหรับมนุษย์ น่าจะมีเหตุมาจากการที่คนล่านนาส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่อยู่กับสัตว์ที่คุ้นเคย จึงต้องพึ่งพาสัตว์เหล่านั้น คือ ควายและวัว เพื่อซื้อขายนำไปใช้เป็นแรงงานในการทำเกษตรและใช้ขนสินค้า รวมทั้งใช้เป็นอาหาร และเครื่องประดับตกแต่งได้ อีกทั้งสัตว์ป่าหรือสัตว์ธรรมชาติที่คนล่านนาได้ใกล้ชิดและรู้จักมีทั้งคุณและโทษ คือ ปลา เป็นสัตว์ที่ให้ประโยชน์ในเรื่องอาหาร โดยสามารถหาได้ง่ายตามแหล่งน้ำธรรมชาติ ส่วนเสือและงู เป็นสัตว์ที่อันตรายและมีความดุร้ายจึงไม่ควรเสี่ยงเข้าไปใกล้โดยเด็ดขาด นอกจากนี้ทั้ง ปลา เสือ ฟังพอน งูเห่า อึ่งอ่าง แมงเม่า หนอน และนกไส้ ยังมีความพยายามช่วยรักษาสมดุล

ให้แก่ธรรมชาติ เพราะหากเสียสัตว์ตัวใดตัวหนึ่งไปเมื่อใด ความสมดุลของธรรมชาติก็จะเสียไปด้วย เช่น หากไม่มีหนอนก็จะทำให้นกบางชนิดได้รับความลำบากจากห่วงโซ่อาหาร ก็เปรียบได้กับสัตว์ในชีวิตประจำวัน หากควายเสียสมดุลเมื่อใด มนุษย์ย่อมได้รับความลำบากในการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกข้าวก็จะทำได้ยากมากขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อมนุษย์ย่อมได้รับความลำบากจากน้ำมือของมนุษย์ด้วยกันเอง

2. โลกทัศน์ที่คนล้านนามีต่อความเชื่อทางวัฒนธรรมจากสัตว์

ภาชิตสะท้อนว่า สัตว์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พิธีกรรม หรือสัญลักษณ์ทางจิตวิญญาณ กล่าวคือ ช้าง เป็นสัตว์มงคลซึ่งแทนสัญลักษณ์ของความยิ่งใหญ่ สูงส่ง และมีความศักดิ์สิทธิ์ในวัฒนธรรมล้านนา ดังความว่า

“ชี้ช้างร่างแมว – มูล (ใหญ่เท่ามูล) ช้าง ร่าง (เท่าร่าง) แมว”

(สมร เจนจิจะ 2547: 32)

แสดงถึง การจัดการกับสิ่งที่ใหญ่เกินตัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรวิรัชต์ มหามนตรี (2556: 164) ได้ทำการศึกษาเรื่อง โครงการโลกทัศน์ของคนไทยจากภาชิตในหมวดของสัตว์ ซึ่งเกี่ยวกับช้าง ไว้ว่า ในสมัยก่อนคนไทยส่วนใหญ่นับถือช้าง เนื่องจากเชื่อกันว่าเป็นสัตว์สูงศักดิ์ ทรงพลัง และอ่านอนสอนง่าย โดยเฉพาะช้างเผือกที่มีลักษณะเด่นกว่าช้างธรรมดาทั่วไป ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าโดยตรง รวมถึงยังเปรียบเหมือนกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข

คนล้านนายังมีโลกทัศน์ว่า ช้างเป็นสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ มีอำนาจ และมีพลังกำลังมหาศาล สามารถต่อกรกับช้างจึงเป็นเรื่องสามารถที่จะทำได้ ความว่า “งาช้างหักขาเคิก คนหลับเด็กบ่เสียการ - งาช้างหักระหว่าง

ผู้ศึก คินนอนตึกไม่เสียงาน” หมายถึง การกระทำถูกกาลเทศะย่อมเกิดคุณ ประโยชน์ (สมร เจนจีจะ 2547: 56)

นอกจากนี้ข้างเป็นสัตว์ที่น่ากลัว ยิ่งอารมณ์ร้ายจะยิ่งอาละวาด แม้จะนำมาเลี้ยงให้เชื่องแล้วก็ไม่สามารถควบคุมได้เพราะเป็นธรรมชาติของข้าง ฉะนั้นจึงไม่ควรไว้วางใจสัตว์ชนิดนี้ เช่น “ข้างเล่นอย่าชักหาง – ข้างวิ่งอย่าตั้งหาง” หมายความว่า อย่าขัดขวางผู้ที่มีอำนาจ (สมร เจนจีจะ 2547: 71) ภาษิตนี้มีความหมายเหมือนน้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ

3. โลกทัศน์ของคนล้านนาที่มีต่อพฤติกรรมของสัตว์

ภาษิตสะท้อนว่า สัตว์ที่อยู่ในวิถีของคนล้านนา มีทั้งด้านบวกและด้านลบ ให้คุณและให้โทษแก่ชีวิต ซึ่งจำแนกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ สัตว์เลี้ยง สัตว์ปีก และสัตว์อื่น ๆ มีรายละเอียดดังนี้

3.1 สัตว์เลี้ยง สัตว์เลี้ยงที่ปรากฏในภาษิตส่วนใหญ่เป็นสัตว์ที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนล้านนา ซึ่งเป็นสัตว์ที่เป็นประโยชน์ จึงนำเอาสัตว์มาเปรียบกับพฤติกรรม หรือ คุณลักษณะของมนุษย์ได้ ดังปรากฏสำนวนต่อไปนี้

หมาและแมว ภาษิตสะท้อนว่า หมาและแมวเป็นสัตว์เลี้ยงที่ใกล้ชิดของคนล้านนา ที่มักเลี้ยงไว้ในบ้าน ในทัศนะของคนล้านนาแล้ว หมาเป็นสัตว์เลี้ยงที่ใกล้ชิด และมีความซื่อสัตย์ต่อเจ้าของ หรือบางครั้งสะท้อนถึงความไม่น่าไว้วางใจ ส่วนแมวนั้นมีประโยชน์เอาไว้จับหนู เพื่อป้องกันไม่ให้นุมาสร้างความเดือนร้อนวุ่นวายภายในบ้าน จึงนำพฤติกรรมสัตว์ทั้งสองชนิดนี้ไปเปรียบกับพฤติกรรมของคน ดังเช่น

“เว้นหมาที่อพอศอก เว้นวอกที่อพอวา เว้นคนพาลาบาบิ่ หื้อ

เว้นไกลแสนโยชน์ – หลีกหมาให้ ห่างพอศอก หลีกลิงให้ห่างพอวา หลีกคนชั่วให้ห่างไกลถึงแสนโยชน์” หมายถึงเตือนสติว่าคนพาล คือสิ่งที่น่ากลัวที่สุด (สมร เจนจิจะ 2547: 162)

“ทางหมาลอดรั้ว ถูตู่ถูตูดู คนเนรคุณร้ายหลังดีหน้า - หางสุนัขลอดรั้วไปมา เลี้ยงคนชั่วได้ดีก็จะ เนรคุณทีหลัง” หมายถึงคนเนรคุณหน้าไหว้หลังหลอกโบราณเปรียบเหมือนสุนัข เอาหางรอดรั้วไป ๆ มา ๆ (สมร เจนจิจะ 2547: 90)

“อย่าคบหมา อย่างกะหลาเด็ก - อย่าเล่นกับหมา อย่าคบหาเด็ก” หมายถึงให้รู้จักวางตัว มีความ เหมือนเล่นกับหมา หมาเลียปาก (สมร เจนจิจะ 2547: 189)

“บ่มีแมวหนูกี่ล่า บ่มีผู้วาก็ฉิบหาย บ่มีเหมืองฝาย ข้าวกล้าข้างตายนัด – ไม่มีแมวหนูกี่ชะล่าใจ ไม่มีผู้แนะนำสั่งสอนก็เสียหาย ไม่มีเหมืองฝาย ข้าวกล้าก็แห้งตาย” หมายถึงคนเราจะเจริญได้ต้องฟังคนอื่น แนะนำ สั่งสอนและฟังพากัน (สมร เจนจิจะ 2547: 104)

“ปลาแห่งใกล้ปากแมว แมวบ่กินแมวง่าว สาวใกล้บ่าว บ่าวบ่หยุบก็ชวาม – ปลาแห่งใกล้แมว แมวไม่กินแมวงโง่ สาวใกล้หนุ่ม หนุ่มไม่จับก็คล่า” หมายถึงควรมีความระมัดระวังอย่าให้โอกาสแก่ผู้ที่คอยโอกาสนั้น ๆ (สมร เจนจิจะ 2547: 110)

3.2 สัตว์ปีก สัตว์ปีกที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนล้านนาที่สะท้อนจากภาพิต ได้แก่ นก และไก่ กล่าวคือ คนล้านนามีทัศนะว่า นกเป็นสัตว์ที่มีทั้งนิสัยด้านบวก คือแม้ว่าภายนอกรูปร่างไม่สวย แต่ภายในใจกลับมีสิ่งสวยงามซ่อนอยู่ ไม่มีพิษภัยกับผู้ใด และนิสัยด้านลบ สะท้อนถึงสัตว์ที่เห็นแก่ตัว มีนิสัยขี้ร้าย และชอบหลอกให้สองฝั่งทะเลาะกัน โดยหวังผลประโยชน์ทั้งสองฝ่ายมาเป็นของตน ส่วนไก่นั้นสื่อถึงความเกียจคร้าน มัก

ง่าย เอาเปรียบผู้อื่น โดยการหาผลประโยชน์จากผู้อื่นมาเป็นของตน รวมทั้งชอบต่อสู้และแก่งแย่งกัน จึงนำพฤติกรรมของสัตว์เหล่านี้มาเปรียบกับลักษณะและพฤติกรรมของคน ดังสะท้อนให้เห็นจากภาพชุดต่อไปนี้

“จาเปรียบไว้ตั้งนกกาเหว่า ตัวบ่เลาผิวดำกำเส้า เสียงวจีควรดีกับข้าวปุ่นวอนเมาเมื่อร้อง – คำ เปรียบไว้นกดูเหว่าสีตำรูปร่างไม่สวยเสียงไพเราะเหมือนจะกินกับข้าวได้ นำหลงไหลยามได้ยินเสียง” หมายถึงคนมีวาจาอ่อนหวาน ถึงแม้รูปร่างไม่สวยก็น่ารัก (มีเสน่ห์) (สมร เจนจิจะ 2547: 65)

“นกสองหัว จัวสองหนอก – นกสองหัว วัวมีสองหนอก” หมายถึงทำตัวเข้ากันได้ดีกับทั้งสองฝ่าย ที่ไม่เป็นมิตรกันโดยหวังประโยชน์ของตนเอง มีความหมายใกล้เคียงกับ นกสองหัว (สมร เจนจิจะ 2547: 94)

“ขี้ไก่ลูกเข้า ขี้เหล่าลูกขวยคนสีกลาย ทิงบ่ตายเฒ่า – นักเลงไก่ตื่นเช้า นักเลงสุราตื่นสาย คนสีก ลายตามตัว ย่อมไม่ตาย เมื่อแก่เฒ่า” หมายถึงคนขยันไม่ถูกเรื่อง เกียจคร้านไม่ถูกที่ ทำตัวเป็นนักเลง มัก อายุสั้น (สมร เจนจิจะ 2547: 32)

“ไก่อ่หอนเจียไปทางหน้า – ไก่อ่ยอมไม่ค้อยเจียไปข้างหน้า” หมายถึงคนยอมหาประโยชน์เข้า ตนเอง (สมร เจนจิจะ 2547: 26)

“ปุดตีนปู เหลือเมียมีขู้ เสียวรู้ไก่แจ้เดือยคม – หมดสิ้นทุกอย่างแล้วยิ่งกว่าเมียมีขู้ เสียวรู้ไก่แจ้เดือยคม” หมายถึงเป็นคำเปรียบเทียบกับนักเล่นการพนัน เมื่อเล่นเสียก็ต้องหาทุนมาต่อ ครั้นหมดทุกอย่างก็เรียกว่า “ปุดตีนปู” (สมร เจนจิจะ 2547: 112)

3.3 สัตว์อื่นๆ นอกจากสัตว์ต่างๆ ข้างต้นแล้ว ภาพชุดสะท้อนว่ายังมีสัตว์อื่นๆ ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตของคนล้านนา เช่น หนู แมงและแมลง ม้า ฯลฯ ตัวอย่างเช่น

คนล้านนามีทัศนคติว่า หนู เป็นสัตว์ที่อ่อนแอและเป็นเหยื่อของแมว เพราะหนูกับแมวไม่ถูกกัน หรือเป็นศัตรูกัน รวมถึงหนูมีพฤติกรรมมักสร้างความรำคาญให้กับมนุษย์ อย่างเช่น ขโมยอาหาร และทำลายข้าวของในบ้านเรือน คนล้านนาจึงนำลักษณะและพฤติกรรมของหนูมาใช้ในการสั่งสอนให้ข้อคิด ดังภาษิตต่อไปนี้

“บตีเอาลูกนกมาดู บตีเอาลูกหนูมาเล่น ขนหล่นไปเส้น เป็นเวรทำตาย – ไม่ควรเอาลูกนกมาดู ไม่ควรเอาลูกหนูมาเล่น (ถ้า) ขนของมันร่วงไปเส้นหนึ่งก็จะเป็นเวรกรรมไปจนตาย” หมายถึงระวังจะต้อง รั บ ผิดชอบต่อความเสียหายของสิ่งเหล่านั้นทั้ง ๆ ที่ตนไม่เจตนา (สมร เจนจีจะ 2547: 101)

“บมีแมวหนูกี่ล่า บมีผู้ว่าก็ฉิบหาย บมีเหมืองฝาย ข้าวกล้าข้างตาย แดด – ไม่มีแมวหนูกี่ชะล่าใจ ไม่มีผู้แนะนำสั่งสอนก็เสียหาย ไม่มีเหมืองฝายข้าวกล้าก็แห้งตาย” หมายถึง คนเราจะเจริญได้ต้องฟังคน อื่น แนะนำสั่งสอนและฟังพากัน (สมร เจนจีจะ 2547: 104)

“แมวขึ้นคว้น บ่ม่วนใจหนู – แมวขึ้นหิ้ง หนูไม่สบายใจ) หมายถึง ถูกใจฝ่ายหนึ่งแต่ไม่ถูกใจอีกฝ่ายหนึ่ง (สมร เจนจีจะ 2547: 144)

ส่วนแมงและแมลง ในทัศนคติของคนล้านนาแล้ว มักใช้สรรพนามเรียกแมงมากกว่าแมลง เพราะเป็นภาษาถิ่นเหนือที่ใช้เรียกกันโดยปกติทั่วไป โดยเฉพาะแมงจูน (แมลงวัน) และแมงเฒ่า กล่าวว่ แมงจูน (แมลงวัน) เป็นสัตว์ที่ชอบตอมสิ่งสกปรก หรืออาหารที่ไม่พึงประสงค์ ส่วนแมงเฒ่าเป็นสัตว์ที่ชอบเล่นกับไฟในเวลาากลางคืน คือ ต่างคนต่างมีนิสัยความชอบที่แตกต่างกัน จึงนำพฤติกรรมของสัตว์ทั้งสองชนิดนี้ไปเปรียบกับพฤติกรรมของมนุษย์ ดังเช่น

“แมงจูนมักขึ้นเฒ่า แมงเฒ่ามักตอมไฟ – แมลงวันชอบเนื้อเฒ่า แมง

เม่าชอบตอมไฟ” หมายถึง ใช้ ธรรมชาติของสัตว์ทั้งสองชนิดมาเปรียบกับการกระทำของคนว่า แต่ละคนย่อมชอบและมีพฤติกรรมไม่เหมือนกัน (สมร เจนจิจะ 2547: 143)

นอกจากนี้ผึ้งก็จัดอยู่ในกลุ่มของแมลงซึ่งเป็นสัตว์มีปีกบินได้ ชาวล้านนาจึงมีทัศนคติต่อผึ้ง กล่าวคือ เป็นแมลงที่มีขนาดเล็ก โดยส่วนใหญ่นิยมตอมน้ำหวานจากดอกที่บ้านสะพรั่ง หากดอกยังตูมแล้วไม่บานผึ้งมักจะไม่ค่อยเข้าไปตอม ด้วยเหตุนี้คนล้านนาจึงนำเอาลักษณะด้านบวกของผึ้งไปเปรียบกับผู้หญิงที่มีความประพฤติกว้างสงวนตัว ดังภาษิตความว่า

“ไม้ขี้ผึ้งไหนจักตอม หมาบังอ้อมแมวขี้เขี้ยว – ไม้เอนผึ้งไม่ตอม หมาไม่ขู่แมวไม่แยก เขี้ยว” หมายถึง ถ้าผู้หญิงไม่ให้ทำแล้วยากที่ผู้ชายทำอะไรได้ (สมร เจนจิจะ 2547: 147)

อย่างไรก็ตาม ยังมีภาษิตสะท้อนเกี่ยวกับสัตว์อื่น ๆ อีกบทหนึ่ง คือ ม้าในทัศนะของคนล้านนา กล่าวว่า เป็นสัตว์ที่เปี่ยมไปด้วยพลังขับเคลื่อนที่แข็งแกร่ง รวดเร็ว และว่องไว เป็นสัญลักษณ์ของความสำเร็จในชีวิตชีวา และเป็นความสามารถในเชิงกายภาพและอารมณ์ที่มนุษย์เอาไปใช้ในชีวิตรวมกล้มและสมดุลได้ และนิยมนำมาเปรียบกับคนที่รู้จักประมาณตน กระทำสิ่งต่าง ๆ อย่างพอดี พอควร และเหมาะสมกับฐานะ ความว่า

“อย่าตีกลองแข่งฟ้า อย่าขี่ม้าแข่งตะวัน – อย่าตีกลองแข่งกับฟ้า อย่างเร่งม้าแข่งกับตะวัน” หมายถึง ไม่ควรทำอะไรเกินความสามารถและฐานะของตนเอง

4. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาประเภทของสัตว์ที่เป็นที่นิยมสูงสุดห้าอันดับแรกที่ปรากฏในภาษิตล้านนา โดยมี 141 ภาษิต จาก 735 สำนวน โดยแบ่งเป็นชื่อสัตว์ที่พบในภาษิตล้านนา 45 ชื่อ สามารถแบ่งได้ 6 กลุ่ม ดังนี้

1. สัตว์บก 14 ชนิด ได้แก่

- 1.1 กวาง เก้ง พบความถี่ที่ปรากฏชนิดละ 2 ภาษีต
- 1.2 กระรอก แรด พังพอน แพะ พบความถี่ที่ปรากฏชนิดละ 1 ภาษีต
- 1.3 ควาย พบความถี่ที่ปรากฏ 22 ภาษีต
- 1.4 ช้าง พบความถี่ที่ปรากฏ 19 ภาษีต
- 1.5 ม้า พบความถี่ที่ปรากฏ 3 ภาษีต
- 1.6 แมว พบความถี่ที่ปรากฏ 7 ภาษีต
- 1.7 วัว พบความถี่ที่ปรากฏ 10 ภาษีต
- 1.8 สุนัข พบความถี่ที่ปรากฏ 31 ภาษีต
- 1.9 เสือ หनु พบความถี่ที่ปรากฏชนิดละ 5 ภาษีต

2. สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ 3 ชนิด ได้แก่

- 2.1 เขียด เต่า พบความถี่ที่ปรากฏชนิดละ 2 ภาษีต
- 2.2 อึ่งอ่าง พบความถี่ที่ปรากฏ 1 ภาษีต

3. สัตว์น้ำ 2 ชนิด ได้แก่

- 3.1 ปู พบความถี่ที่ปรากฏ 3 ภาษีต
- 3.2 ปลา พบความถี่ที่ปรากฏชนิดละ 20 ภาษีต

4. สัตว์เลื้อยคลาน 1 ชนิด ได้แก่

- 4.1 งู พบความถี่ที่ปรากฏ 6 ภาษีต

5. สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังขนาดเล็ก (แมงกับแมลง) 11 ชนิด ได้แก่

- 5.1 จิ้งหรีด แมงกะซอน แมงเม่า พบความถี่ที่ปรากฏชนิดละ 2 ภาษีต

ภาษีต

- 5.2 ตัวบึ้ง ตัวเพลี้ย ผีเสื้อ มด แมงแกง แมงมุม พบความถี่ที่ปรากฏ

ชนิดละ 1 ภาษีต

- 5.3 แมงจูน (แมลงวัน) หนอน พบความถี่ที่ปรากฏชนิดละ 3

ภาษาซีต

6. สัตว์ปีก 3 ชนิด ได้แก่

6.1 ไก่ พบความถี่ที่ปรากฏ 7 ภาษาซีต

6.2 เป็ด พบความถี่ที่ปรากฏ 1 ภาษาซีต

6.3 นก พบความถี่ที่ปรากฏ 11 ภาษาซีต

จากการศึกษา พบการจัดลำดับประเภทของสัตว์ที่เป็นที่นิยมห้าอันดับแรก ได้แก่ หมา (สุนัข) 31 ภาษาซีตควาย 22 ภาษาซีต ปลา 20 ภาษาซีต ช้าง 19 ภาษาซีต และแมงก๊อบแมลง 18 ภาษาซีต ทั้งนี้การจัดลำดับและการเชื่อมโยงกับการพิจารณาโลกทัศน์มีความสำคัญในการวิเคราะห์มุมมอง หรือทัศนคติที่ซ่อนอยู่ในวัฒนธรรมหรือภาษาซีต โดยกระบวนการนี้สามารถทำได้ในลำดับต่อไปนี้

1. การจัดลำดับสำนวนหรือภาษาซีต

เพื่อให้เข้าใจโลกทัศน์ที่สะท้อนผ่านภาษาซีตล้านนา การจัดลำดับภาษาซีตล้านนาเหล่านี้สามารถทำได้โดยพิจารณาจากเกณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่ 1) ความถี่ของการใช้สำนวน 2) การแบ่งหมวดหมู่ตามหัวข้อ 3) ความลึกซึ้งของความหมาย และ 4) การเปรียบเทียบกับสำนวนในวัฒนธรรมอื่น

2. การเชื่อมโยงต่อการพิจารณาโลกทัศน์

หลังจากจัดลำดับข้อมูลแล้ว ขั้นตอนต่อไป คือ การเชื่อมโยงภาษาซีตเหล่านี้กับโลกทัศน์ของคนล้านนาในแต่ละมิติ ได้แก่ 1) โลกทัศน์เกี่ยวกับสัตว์ที่มาจากภาษาซีตล้านนา 2) โลกทัศน์ที่คนล้านนามีต่อความเชื่อทางวัฒนธรรมจากสัตว์ และ 3) โลกทัศน์ของคนล้านนาที่มีต่อพฤติกรรมของสัตว์ โดยมีผลการศึกษาสรุปเพื่อนำเสนอโดยลำดับ ดังนี้

1) โลกทัศน์เกี่ยวกับสัตว์ที่มาจากภาษาซีตล้านนาที่สะท้อนจากภาษาซีต ชี้ให้เห็นว่า คนล้านนามีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดและพึ่งพาสัตว์ เนื่องจากประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการดำรงชีพ คนล้านนาจึงเห็นว่าสัตว์มี

ความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนล้านนาในด้านการใช้งาน ใช้ไถนา และใช้เป็นพาหนะในการขนส่งสินค้า ซึ่งสัตว์ที่พบ ได้แก่ ควายและวัว รวมถึงสัตว์เหล่านี้ยังเป็นสัตว์สินค้าที่ทำให้เกิดรายได้ให้กับคนล้านนาอีกทางหนึ่ง ในส่วนของสัตว์ป่าหรือสัตว์ในธรรมชาติ คนล้านนาต้องดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ จึงต้องเรียนรู้และปฏิบัติตนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสัตว์ป่าหรือสัตว์ธรรมชาติ จึงจะดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เช่น โลกทัศน์ที่เกี่ยวกับปลา สะท้อนในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ รวมถึงยังเป็นสัตว์ที่ใช้เป็นอาหารโดยหาจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติได้นอกจากนี้คนล้านนามีโลกทัศน์ว่าธรรมชาติมีความสมดุลในตัวเอง กล่าวคือ บางสิ่งบางอย่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน ได้แก่ ปลาและเสือ และบางสิ่งบางอย่างเป็นศัตรูกันในเรื่องที่ไม่ลงรอยกันและเป็นห่วงโซ่อาหารของสัตว์ใหญ่ ได้แก่ ภูเขากับพังพอน อีงอากับแมงเม่า และนอนกับนกไส้ ทั้งนี้ก็เพื่อรักษาสมดุลของธรรมชาติให้คงอยู่นั่นเอง ส่วนเสือกับงู ในทัศนะของคนล้านนา กล่าวคือ เป็นสัตว์ประเภทดุร้ายที่ควรระมัดระวังมากที่สุด

ผลการศึกษาครั้งนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ คันธา กรองแก้ว (2557) เรื่อง “สัตว์ในตำนานไทใหญ่: การวิเคราะห์ความหมายและโลกทัศน์” และงานวิจัยของ สุภาพร คงศิริรัตน์ (2556) เรื่อง “โลกทัศน์ของคนลาวจากภาษิต” ในประเด็นผลการวิจัยทั้งสองพบว่า สำนวนหรือภาษิตของสัตว์ที่สะท้อนจาก ควายและวัว ของทั้งชาวไทใหญ่และคนลาวมีโลกทัศน์มองว่า เป็นสัตว์ที่มีบุญคุณ เนื่องจากสัตว์เหล่านี้ทำให้มีอาชีพเกษตรกรและค้าขาย สัตว์ดังกล่าวจึงผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่และคนลาวมากที่สุด รวมถึงโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับปลาของชาวไทใหญ่ให้ความสำคัญในเรื่องอาหารการกิน เพราะสามารถหาได้ตามแหล่งน้ำใกล้บ้าน นอกจากนี้ภาษิตจากสัตว์ป่าหรือสัตว์ธรรมชาติ ที่สะท้อนวิถีชีวิตของทัศนคติคนลาวมองว่า บางสิ่งบางอย่างต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน และบางสิ่งบางอย่างเป็น

ศัตรูกัน ก็เพื่อรักษาความสมดุลของธรรมชาติให้คงอยู่ รวมถึงชาวไทยใหญ่ และคนลาวมีทัศนะเกี่ยวกับเสือและงูว่า เป็นสัตว์ที่ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ ซึ่งมีนิสัยที่ดุร้ายและไม่ควรเอาตนเองเข้าไปเสี่ยงภัยอันตรายใด ๆ ที่จะเกิดขึ้น จากการพิจารณางานวิจัยของ สุภาพร คงศิริรัตน์ และ สมร เจนจิจะ เกี่ยวกับการวิเคราะห์เปรียบเทียบโลกทัศน์ของสัตว์ในภาษิตมีความแตกต่างกัน คือ งานของ สมร เจนจิจะ มุ่งเน้นการจัดกลุ่มและแบ่งประเภทของสัตว์ ส่วนงาน สุภาพร คงศิริรัตน์ อาจมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์โลกทัศน์ในภาพรวม โดยเฉพาะในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์ ธรรมชาติ และค่านิยมทางสังคม ซึ่งอาจมีมิติที่กว้างกว่า

อย่างไรก็ตามผลการศึกษานี้มีประเด็นที่ต่างไปจากการศึกษาของ คันธา กรองแก้ว (2557) กล่าวคือ โลกทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติ ที่อยู่ใหมวดหมู่สัตว์ใช้งานในภาษิตล้านนาของ สมร เจนจิจะ สะท้อนถึงควายและวัวซึ่งเน้นประโยชน์ของการใช้แรงงานในการทำเกษตรกรรมและการขนส่งสินค้าเท่านั้น แต่สำนวนของสัตว์ประเภทที่ใช้งานมาจากสำนวนไทยใหญ่ของ คันธา กรองแก้ว นั้นมีการเพิ่มของสัตว์ที่เป็นเครื่องหมายบอกลำดับขั้นชั้นในสังคม ได้แก่ ชนชั้นกษัตริย์ ต้องมีช้าง ม้า ชนชั้นพ่อค้าต้องมีม้า วัว และชนชั้นชาวนาต้องมีควายและวัว

2) โลกทัศน์ที่คนล้านนามีต่อความเชื่อทางวัฒนธรรมจากสัตว์ กล่าวคือ ช้าง เป็นสัตว์ใหญ่และมีน้ำหนักมาก อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ของสัตว์มงคลและความศักดิ์สิทธิ์ที่แสดงถึงอำนาจบารมีที่ยิ่งใหญ่ มีผลกำลัมหาศาลในการต่อสู้ โดยไม่เกรงกลัวฝ่ายตรงข้าม รวมถึงเป็นสัตว์ที่มีนิสัยดุร้ายอาละวาดให้โทษแก่มนุษย์ได้เช่นกัน คือ หากมนุษย์ล่อลวงเข้าไปในอาณาเขตหวงห้าม หรือสู้ต่อกับมัน แม้ว่าจะเลี้ยงให้เชื่องอย่างไรก็ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ตามธรรมชาติของช้างได้

3) โลกทัศน์ของคนล้านนามีต่อพฤติกรรมของสัตว์ เป็นการมอง

ลักษณะนิสัย หรือบทบาทหน้าที่ของสัตว์แต่ละชนิดในวิถีชีวิตของคนล้านนา ได้แก่ สัตว์เลี้ยง คนล้านนามองว่าหมาและแมว เป็นสัตว์ที่อยู่ใกล้ชิดกับคนมากที่สุด เนื่องจากหมาเลี้ยงไว้เฝ้าบ้าน มีนิสัยที่ซื่อสัตย์ หรือบางครั้งก็ไม่น่าไว้วางใจ ส่วนแมวมักมีหน้าที่จับหนูจึงควรอยู่บนเรือน นอกจากนี้พฤติกรรมของหมาจะเห่าเมื่อได้ยินเสียงปกติ เมื่อเจอคนครั้งใด ก็ทะเลาะ จึงเปรียบหมากับคนพาล ส่วนแมวมีนิสัยรักสงบ แต่บางครั้งก็ชอบทำลายข้าวของเกินกว่าเหตุ เมื่อเวลาเจอหนู จึงทำให้ข้าวของต่าง ๆ บนบ้านเสียหาย จึงเปรียบแมวกับคนดี ส่วนสัตว์ปีก ได้แก่ นกและไก่ เป็นสัตว์ที่มีขนาดเล็ก มีเสียงไพเราะ และบางครั้งก็มีนิสัยชอบแย่งชิงความเป็นใหญ่กันสำหรับไก่ ในความจริงเป็นสัตว์สะท้อนความขยันหรือการพึ่งพาตนเอง คือขยันขันตั้งแต่เช้าตรู่ เพื่อปลุกให้คนตื่นและรู้หน้าที่ในการทำงาน ซึ่งตรงข้ามกับภษิตที่สะท้อนถึงความขี้เกียจ มั่งง่าย ชอบเอาเปรียบคนอื่น คือเอาผลประโยชน์ของคนอื่นมาเป็นของตนเพียงฝ่ายเดียว จึงเปรียบไก่อกับคนที่มีนิสัยเห็นแก่ตัว นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงสัตว์อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับหนู มองว่าเป็นสัตว์ที่อ่อนแอ มีนิสัยทำให้ข้าวของบนเรือนเสียหาย และไม่ถูกกับแมว จึงเปรียบหนูเหมือนคนอันธพาล นอกจากนั้นแล้วคนล้านนามีโลกทัศน์เกี่ยวกับสัตว์ประเภทแมงกับแมลง ได้แก่ แมงงูน (แมลงวัน) และแมงเมาไว้ว่า เป็นสัตว์ที่มีนิสัยชอบอะไรที่แตกต่างกัน คือแมงงูนชอบสิ่งสกปรก แต่แมงเมาชอบอยู่ในที่แสงสว่าง โดยเฉพาะตอนกลางคือ จึงเปรียบแมงงูน (แมลงวัน) และแมงเมากับความชอบรสนิยมของคน อีกทั้งในทัศนะของคนล้านนามองว่า ผึ้งกับดอกไม้เป็นของคู่กัน ซึ่งเป็นแมลงที่ชอบไปตอมน้ำหวานกับดอกไม้ที่บานสะพรั่งเต็มที่ ต่างจากดอกไม้ที่ตูมและไม่บาน ผึ้งก็มักจะไม่ค่อยเข้าไปตอม หากไม่จำเป็น จึงเปรียบผึ้งเหมือนผู้หญิงสองประเภท คือ ผู้หญิงที่ไม่รักนวลสงวนตัวกับรักนวลสงวนตัว และในส่วนของโลกทัศน์ของคนล้านนาที่มีต่อม้า ถูกมองว่า เป็นสัตว์ที่มีความเคลื่อนไหวที่

ว่องไวและแข็งแรง เป็นสัญลักษณ์ของควมมีชีวิตชีวาที่กลมกลืนและสมดุล
ไปกับคน จึงเปรียบม้กับคนที่มีความพอดี และพอประมาณ

กล่าวโดยสรุปภาชิตล้าंनाจากสัตว์เป็นกระจกสะท้อนโลกทัศน์
ของคนล้าंनाอย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็็น
เรื่องสัตว์ที่นำมาใช้งาน เช่น วัวและควาย มักใช้เป็นตัวแทนของความอดทน
การทำงานหนัก หรือการเปรียบเทียบกับความเรียบง่ายในชีวิต รวมถึง
ธรรมชาติของสัตว์ ยังสะท้อนความสมดุลและการใช้ชีวิตร่วมกับสัตว์ใน
ฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ ขณะที่ความเชื่อและวัฒนธรรมจาก
สัตว์ เน้นการนำสัตว์มาเป็นตัวแทนหรือแบบอย่างในการสร้างความหมายที่
เกี่ยวข้องกับมนุษย์ รวมไปถึงพฤติกรรมจากสัตว์ ก็นำเอาสัตว์มาเปรียบ
เทียบพฤติกรรมบางอย่างของมนุษย์ทั้งในแง่ดีและแง่ลบ เพื่อเป็นคติสอนใจ
ในการดำเนินชีวิต

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลภาชิตล้าंनाเพิ่มเติม เพื่อบันทึก
มรดกทางวัฒนธรรมนี้

5.2 วิเคราะห์เชิงโครงสร้างโลกทัศน์เกี่ยวกับสัตว์ในภาชิตล้าंना
ศึกษาว่าสัตว์แต่ละชนิดในภาชิตล้าंनाแสดงถึงมิติใดบ้าง เช่น มิติทาง
จริยธรรม ความเชื่อ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ฯลฯ

5.3 ติความภาชิตล้าंनाผ่านมุมมองสมัยใหม่ โดยวิเคราะห์ว่า
ภาชิตเหล่านี้ยังคงสะท้อนโลกทัศน์ของคนในปัจจุบันหรือไม่ หรือความ
หมายบางส่วนได้ถูกเปลี่ยนไปตามยุคสมัย

5.4 เปรียบเทียบภาชิตล้าंनाกับภูมิภาคอื่น เช่น สัตว์ในภาชิต
ล้าंनाมีจุดร่วมและความแตกต่างกับภาชิตในภาคอื่นอย่างไร

บรรณานุกรม

คันธา กรองแก้ว. 2557. “สัตวินในสำนวนไทใหญ่: การวิเคราะห์ความหมายและโลกทัศน์.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปภัสรา ผาคำ. 2558. “สุภาชิตล้านนา: การวิเคราะห์คุณธรรม 4 ประการ ตามแนวพระราชดำรัสของพระบาท

สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ มหาราช.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชา ภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. 2542. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม 10**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2555. **ภาษิต สำนวนไทย 4 ภาค ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

วรารัตน์ มหามนต์รี, 2557. **โลกทัศน์ของคนไทยจากภาษิต**. ค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2567, จาก <http://opac.nu.ac.th/vufind/Record/366687>

วัลลภ ธรรมหมื่นยอง. 2547. “ความคิดทางปรัชญาในภาษิตล้านนา.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญามหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมร เจนจิจจะ. 2547. **ภาษิตล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.

สุภาพร คงศิริรัตน์. 2556. **โลกทัศน์ของคนลาวจากภาษิต**. พิษณุโลก: โครงการภายใต้แผนงานวิจัย โลกทัศน์ของอาเซียนจากภาษิต (2556), สนับสนุนทุนวิจัยจากเงินงบประมาณแผ่นดินมหาวิทยาลัยนเรศวร, ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สุภาพร คงศิริรัตน์ และคณะ. 2558. **โลกทัศน์ของอาเซียนจาก
ภาษิต**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อุบลรัตน์ พันธุมินทร์, 2556. **การศึกษาเปรียบเทียบภาพสะท้อน
ทางสังคมวัฒนธรรมล้านนาและพม่าผ่าน ภาษิตโบราณ**. เชียงใหม่:
โครงการงานวิจัยที่ต่อยอดจากงานวิจัยชิ้นก่อนคือเรื่อง มองสังคม
วัฒนธรรมพม่าผ่านภาษิตโบราณ (2556), สนับสนุนทุนวิจัยโดย คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ภาควิชาภาษาพม่า ภาควิชาภาษา
ตะวันออก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2548. **ภาษาในสังคมไทย: ความหลากหลาย
การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

